

Η τελευταία πράξη

ΜΟΣΧΑ, Δεκέμβριος.

ΑΝ Ο ΤΥΠΟΣ είναι ο καθρέπτης μιας κοινωνίας, τότε η σοβιετική ούτε έχει συνειδητοποιήσει ότι απειδύσας, ούτε έχει δρει τον καινούργιο προσανατολισμό της. Την Πέμπτη, την επομένη δηλαδή της παραίτησης του *Μιχαήλ Γκορμπατσώφ* και της οριστικής υποστολής της κόκκινης σημαίας με το σφουροδρέπανο από το Κρεμλίνο, οι περισσότερες σοβιετικές (!) εφημερίδες έμοιαζαν να μην είχαν πάρει είδηση από τις δραματικές εξελίξεις.

Από τις δέκα καθημερινές της Μόσχας, οι επτά φιλοξενούσαν την ένδειξη «ΕΣΣΔ» στην προμετωπίδα της πρώτης σελίδας τους, καθώς και το θρυλικό σφουροδρέπανο. Τόσο η άσημη «Σφυνίτσα», το όργανο των σιδηροδρόμων, όσο και η προεδρευτική «Κοσμοπόλσκαγια Πράντα», με καθημερινή κυκλοφορία 18 εκατομμυρίων φύλλων, δημοσίευαν στην πρώτη τους σελίδα το γνωστό γκροζό μετάλαιο με την προσωπογραφία του Λένιν. Η καθημερινή του στρατού, «Κόκκινη Σημαία», αυτοχαρακτηριζόταν «κεντρικό όργανο του υπουργείου Αμύνης της ΕΣΣΔ», αναφέροντας κάπου στα φύλλα την παραίτηση του Γκορμπατσώφ.

«Δόξα τω Θεώ (τον Γκορμπατσώφ;) μπορούμε να γιορτάζουμε ξανά τα Χριστούγεννα», έγραφε η «Κοσμοπόλσκαγια Πράντα», αποφεύγοντας να αναφερθεί εκτεταμένα στο έργο του παρατηρήτως προέδρου, για τον οποίο τον είχε ένα ειδικό αφιέρωμα μόνον η δημοκρατική «Ανεξάρτητη Εφημερίδα». Η «Πράντα» από την πλευρά της δημοσίευε γράμματα αναγνωστών που ανησυχούσαν για το άγνωστο μέλλον της χώρας, ενώ η συντηρητικο-κομμουνιστική «Σοβιετικάγια Ρωσία» φιλοξενούσε ένα σάτιο με τον Γκορμπατσώφ ανασταμένος πάνω σε ένα σωρό από συντηρίκια να λέει: «Και από εδώ επάνω, μπορώ να θεωρήσω την περεστρόικα ολοκληρωμένη...».

Ο ΜΟΝΟΣ που είχε πάρει απόφαση ότι πράγματι παρατήθηκε η ήταν ο ίδιος ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ. Σε πολύ καλή διάθεση, ο τέως πρόεδρος της τέως Σοβιετικής Ένωσης εμφανίστηκε χαμογελώντας συνεχώς σε ένα κοκτέιλ για τον Τύπο την Πέμπτη το βράδυ, 24 μόλις ώρες μετά το τηλεοπτικό του διάγγελμα. Αφού ξεκαθάρισε στα γέλια όταν ρωτήθηκε τι σκέπτεται η μητέρα του για την παραίτηση («Μον λέει εδώ και καιρό "παράτησε το, παιδί μου"»), ο σοβιετικός ηγέτης άφησε ξανά να εννοηθεί ότι δεν σκέπτεται καθόλου να αποχωρήσει από την πολιτική.

Τόσο στο κοκτέιλ αυτό, που διοργάνωσε η πρώην σοβιετική προεδρία, όσο και στο τηλεοπτικό του διάγγελμα ο Γκορμπατσώφ διευκρίνισε ότι δεν πρόκειται να ηγηθεί της αντιπολιτευόμενος στον *Γέλτσιν*, αλλά αντίθετα θα βοηθήσει κάθε θετικό μέτρο της νέας εξουσίας, επειδή ενδιαφέρειται για την ομαλή εξέλιξη της Κοινοπολιτείας «περισσότερο από κάθε άλλον». Στο διάγγελμά του, όμως, το πιο σύντομο και περικεκτικό από το... 1985 και μετά, ο αρχηγός των της περεστρόικα άφησε σαφώς να εννοηθεί ότι ανησυχεί για ενδεχόμενες αντιδημοκρατικές παρεκκλίσεις των νέων ρωσικών αρχών και σε μια τέτοια περίπτωση δεν θα παραμεινει σιωπηλός. Στη συνέντευξη του στο CNN αμέσως μετά την παραίτησή του ο Γκορμπατσώφ δήλωνε ότι «δεν ήθελε να φοβίσει τη χώρα», αλλά σε μιαν άλλη συνέντευξη του τον Τύπο στις αρχές της εβδομάδας σημείωνε μιλώντας για τον Μπόρις Γέλτσιν ότι «δεν θα του έκανε κακό αν ήταν πιο δημοκρατικός».

Από τους παλαιούς προταγωνιστές της περεστρόικα, αυτός που φαίνεται να ανησυχεί περισσότερο είναι ο *Έντβαρντ Σεβάρντζάντσε*. Σε μια συνέντευξη του την Πέμπτη, ο τέως υπουργός των Εξωτερικών προειδοποίησε ότι «κατακλυσμοί» περιμένουν τα ανεξάρτητα κράτη της Κοινοπολιτείας. Βλέποντας την ιδιαίτερη πατρίδα του να βρίσκεται στα πρόθυρα του εμφύλιου πολέμου, ο κ. Σεβάρντζάντσε δεν μοιάζει να έχει άδικο. Είναι τέτοια η ηθική καταστροφή που έχουν προκαλέσει οι επτά δεκαετίες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» ώστε οι Γεωργιανοί σκοτώθηκαν μεταξύ τους αυτή την εβδομάδα, στις αιματηρές συγκρούσεις της Τυφλίδα, που έχουν προκαλέσει ως σήμερα τον θάνατο 50 ατόμων και τον τραυματισμό εκατοντάδων άλλων. Αναρωτιέται κανείς τι θα γίνει όταν ξεκινήσουν οι συγκρούσεις μεταξύ εθνотών με παλιές ιστορικές διαφορές, όπως αυτές που χωρίζουν το Αζερμπαϊτζάν και την Αρμενία.

Α ΜΕΣΩ μετά την απόφαση του Μπόρις Γέλτσιν να αποστύξει από τις εύθελκτες περιοχές τις δυνάμεις του Κόκκινου Στασού που λειτουργούσαν ως διατιέτες μεταξύ των εμπόλεμων πλευρών, οι Αζέροι άρχισαν να εξοπλίζονται εντατικά για να δώσουν ένα γερό μάθημα στην Αρμενία, που είναι επίσης μέλος της «Κοινοπολιτείας των Ανεξάρτητων Κρατών».

Στη συνάντησή που πραγματοποιείται όμως αύριο Δευτέρα μεταξύ των προέδρων των 11 κρατών της Κοινοπολιτείας είναι εξαιρετικά απίθανο να επιλυθεί το πρόβλημα της αζερο-αρμενικής διένεξης, καθώς άλλα, πιο στοιχειώδη προβλήματα απασχολούν και διχάζουν τους εταίρους. Στο ένα από τα δύο βασικότερα, τη στρατιωτική συνεργασία μεταξύ των μελών της Κοινοπολιτείας, φαίνεται να επικρατεί χάος, ακόμη και στο θέμα του ελέγχου των πυρηνικών όπλων.

Ο Μπόρις Γέλτσιν ανακοινώνει ότι μετά την παραίτηση του Γκορμπατσώφ είναι αυτός πλέον ο κάτοχος της περιφημής «πυρηνικής βαλίτσας», με την οποία μπορεί να πυροδοτηθεί μια πυρηνική επίθεση, αν και για την τελευταία θα πρέπει να γυμναστούν και οι υπόλοιπες «πυρηνικές δημοκρατίες», δηλαδή η Λευκορωσία, το Καζακστάν και η Ουκρανία. Ο πρόεδρος της τελευταίας, *Λεονίντ Κράβτσκιουκ*, διαμετρεί όμως δούλο και αριστερά τον Γέλτσιν, τονίζοντας ότι τεχνικά είναι αδύνατο ο Γέλτσιν να εξοπλιστεί μόνος του επίθεση—το οποίο σημαίνει ότι έχει και ο ίδιος μερίδιο στο «πυρηνικό κοντιπ».

Του **Στέλιου Κούλογλου**

ΜΟΣΧΑ, Δεκέμβριος.

ΕΔΩ και έναν χρόνο περίπου, και ιδιαίτερα τον τελευταίο καιρό, ο *Μιχαήλ Γκορμπατσώφ* και οι συνεργάτες του συζητούσαν παθιασμένα τι πήρε άσχημα με την περεστρόικα που ξεκίνησαν το 1985. Όπως μας εξήγησε τελευταία ο *Γκεόργκι Σαχναζάροφ*, ένας από τους βασικούς συμβούλους του τέως σοβιετικού προέδρου, οι απόψεις είναι διωτάμενες. «Η *πλειοψηφία των αναλυτών μας συμφωνεί ότι έπρεπε να είχαν προχωρήσει πιο ενεργητικά στις οικονομικές μεταρρυθμίσεις, διατηρώντας συγχρόνως μια ισχυρή πολιτική εξουσία*», εξηγεί ο κ. Σαχναζάροφ.

«Πιστεύαμε ότι οι ελευθερίες, το Κοινοβούλιο θα απέδιδαν αμέσως καρπούς και αυτό θα βοηθούσε την οικονομία. Όμως πολλές κρίσιμες οικονομικές μεταρρυθμίσεις σε όλον τον κόσμο υπήρξαν δυνατές μόνον κάτω από την μορφή μιας ισχυρής και ολοκληρωτικής εξουσίας. Έτσι έγινε στην Ιαπωνία, που δρόθηκε υπό αμερικανική κατοχή μετά τον πόλεμο, στη Ν. Κορέα ή ακόμη και στη Χίλη».

Και οι οπαδοί της άλλης πλευράς όμως έχουν τα επιχειρήματά τους. «Αν ξεκινάει το 1985 ο Γκορμπατσώφ ανακοινώνει ότι η γη θα δινόταν στους αγρότες, θα ανετρεπε σε δύο 24ωρα. Αν την ίδια εποχή έθετε τον στόχο της μετάδοσης στην οικονομία της αγοράς, θα κατηγορείται για προδοσία του σοσιαλισμού και θα έχανε αμέσως τη θέση του. Η καταστροφή του ολοκληρωτικού συστήματος ήταν επομένως απαραίτητη προϋπόθεση, όπως και όλες οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Αλλάς θα έπρεπε να είχαν γίνει πιο γρήγορα, όπως άλλωστε και οι οικονομικές αλλαγές».

Η «αφελής» περεστρόικα

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΕΝΟΣ ιδιαίτερα για τη θέση που του επιφυλάσσει η Ιστορία, ο ίδιος ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ, που παρατήθηκε την Τετάρτη μετά από 6 χρόνια και 10 μήνες στην εξουσία, μελετά και μια τρίτη άποψη, αυτήν του *Έντβαρντ Σεβάρντζάντσε*. Μέ-

λος της μικρής αρχικής ομάδας των ανθρώπων που άλλαξαν μέσα σε λίγα χρόνια την εικόνα του κόσμου, ο τέως υπουργός των Εξωτερικών υποστηρίζει ότι η βασική σύλληψη της περεστρόικα ήταν απολύτως σωστή. Εξήγει όμως ότι τόσο ο ίδιος όσο και οι άλλοι σύντροφοί του «είχαν υποτιμήσει πολύ, δεν είχαν συνειδηθεί τον μεγέθος των προδλημάτων που αντιμετώπιζε η χώρα». Ο κ. Σεβάρντζάντσε μιλά για την «*αφέλεια*» η οποία χαρακτηρίζει όλους τους πρωτεργάτες των μεταρρυθμίσεων.

Βρισκόμαστε ουσιαστικά στην ουσία του προβλήματος: γιατί όσο και αν μοιάζει παράδοξο, η περεστρόικα ξεκίνησε με μια μεγάλη δόση... αφέλειας. Ο Γκορμπατσώφ και οι συνεργάτες του ίσως να μην ξεκινούσαν ποτέ την περεστρόικα αν το 1985 μπορούσαν να φαντασθούν τα προβλήματα που θα αντιμετώπιζαν και την κατάληξη του πειράματος. Ως και τις τελευταίες στιγμές πριν από την παραίτησή του, ο πρόεδρος της άλλοτε ΕΣΣΔ πάλεψε με νύχια και με δόντια για να σώσει ό,τι μπορεί.

Η προσωπική ιστορία μιας από τις μεγαλύτερες αλλά και πιο τραγικές προσωπικότητες της ανθρωπότητας αποδεικνύει την αλήθεια των παραπάνω. Ο Γκορμπατσώφ ήταν στην πραγματικότητα ένας καλός κομμουνιστής, όπως τον ήθελαν τα δίδυλα του *Καρλ Μαρξ* και του *Μαξίμ Γκόρκι*. Όλες οι μαρτυρίες από την κομματική του καριέρα δείχνουν ότι ο διάδοχος του *Στάλιν* και του *Μπρέζνιεφ* είχε επιλέξει μια λιτή προσωπική ζωή στους αντίποδες μιας σοβιετικής νομενκλιτουράς ημιμυημένης για τη χλιδή και τη διαφθορά της.

Ο ΤΑΝ το 1970 ο Γκορμπατσώφ αναλαμβάνει τη θέση του πρώτου γραμματέα της Στανουπόλνς στα νότια της Ρωσίας, οι κάτοικοι της πόλης αλλά και οι άλλοι κομματικοί αρμόδιοι θα γνώσουν μεγάλη εκπλήξη βλέποντας τον νέο τοπικό ηγέτη να απαρνείται τις συνθήκες τα και προνόμια των παλατιών. Παρ' ό,τι το ρουσφέτι είναι ένα πολύ συνηθισμένο φαινόμενο, ένας τρόπος επιδίωξης στη στεγερμένη σοβιετική κοινωνία, η Ράισα Γκορμπατσόβα πληροφορεί όλους τους γνωστούς της ότι ο νέος γραμματέας δεν κάνει χάρες, εκτός και αν πρόκειται για «επείγουσα

ιστρική ανάγκη, όπως η εισαγωγή ενός παιδιού στο τοπικό νοσοκομείο».

Ο Γκορμπατσώφ εκλέγεται στην πανίσχυρη ΚΕ το 1971, το 1978 προεδιάζεται σε γραμματέα της ΚΕ—υπεύθυνο για τα αγροτικά θέματα και το 1979 εκλέγεται αναπληρωματικό μέλος του θρυλικού Πολιτμπρό και μετακομίζει στη Μόσχα. Στις πρώτες επισκέψεις του στη σοβιετική πρωτεύουσα, στις αρχές της δεκαετίας του '70, το ζεύγος Γκορμπατσώφ προτιμά να συμμετέχει σε τουριστικές εκδρομές για να δει την πόλη παρά να χρησιμοποιήσει τις μαύρες υπερπολιτείες λιμουζίνες που είναι στη διάθεση των μελών της ΚΕ.

Ο Γκορμπατσώφ συνοδεύονταν σε όλα τα ταξίδια του από τη σύζυγό του και την ώρα που ο ίδιος συμμετείχε σε συσκέψεις η Ράισα προτιμούσε να πληροφορείται για την πραγματική κατάσταση που επικρατούσε σε κάθε περιοχή ή για την επάρκεια των καταστημάτων της Μόσχας σε αγαθά, παρά να συζητάει στα σαλόνια με τις άλλες κυρίες της καλής κομμουνιστικής κοινωνίας. Όσο ο σύζυγός της θα ανεβαίνει στην κομματική ιεραρχία τόσο η κυρία Γκορμπατσόβα θα αναβαθμίζεται σε ένα είδος άτυπου πολιτικού συμβούλου, αναλαμβάνοντας την ευθύνη της αναδόμησης της εικόνας της ΕΣΣΔ στη Δύση όταν ο Μιχαήλ Σεργκέγιεβιτς θα εκλεγεί γενικός γραμματέας του κόμματος και θα αρχίσει τα ταξίδια του στο εξωτερικό.

Αδογμάτιστος κομμουνιστής

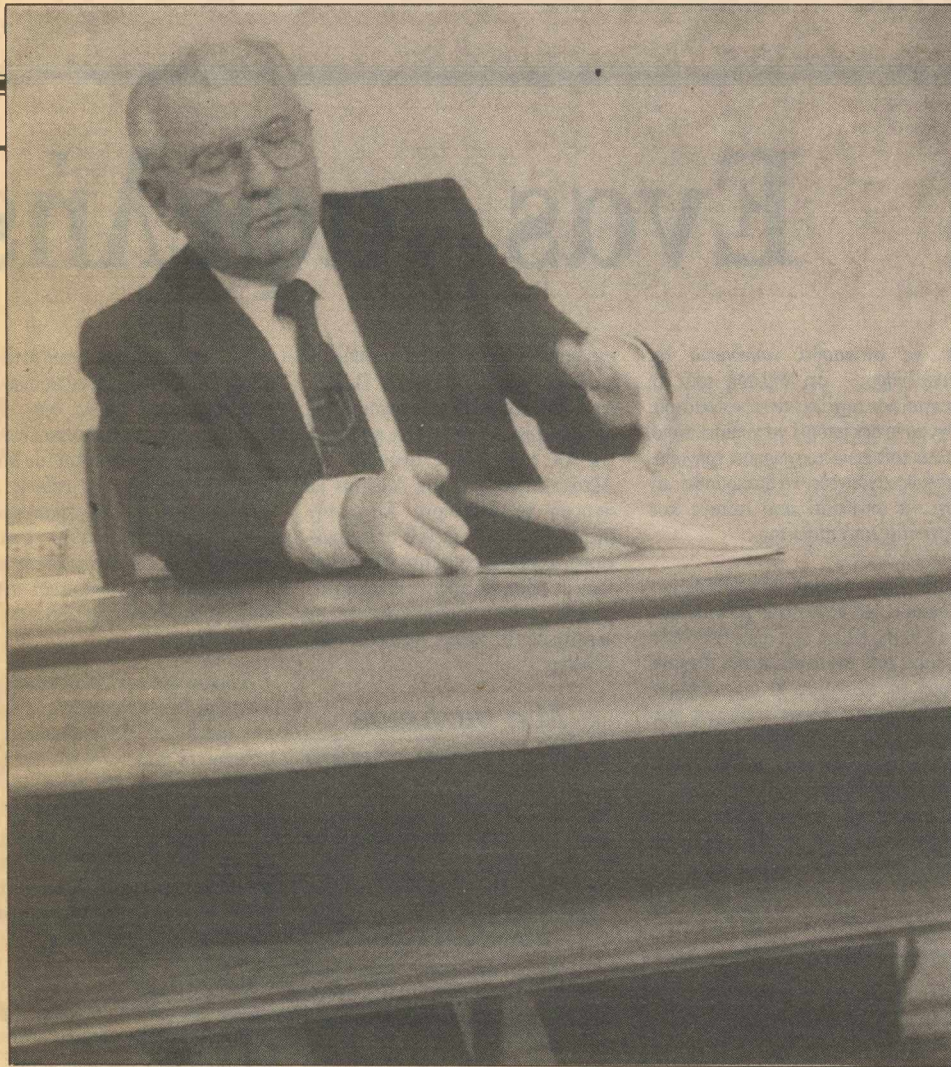
ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ αμφιβολία ότι η ταχύτατη ανάδειξη του Γκορμπατσώφ στα ανώτερα κομματικά αξιώματα θα γίνει δυνατή χάρη στην «προστασία» του *Γιούρι Αντρέοφ*, του πανίσχυρου αρχηγού της Κα-Γκε-Μπε και μέλους του Πολιτικού Γραφείου, που θα δώσει όλες για μερικούς μήνες ως διάδοχος του Μπρέζνιεφ, πριν ταφεί με τους άλλους γέροντες στο Κρεμλίνο.

Μέσα στο πλαίσιο αυτού του συστήματος, όπου η συμμετοχή σε κάποια κομματική φαντρία και οι προσωπικές γνωριμιές ήταν απαραίτητες για κάθε εξέλιξη, ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ είναι ένας αυτοδημιούργητος άνθρωπος. Γιος του αγρότη *Σεργκέι Μιχαήλοβιτς* γεννημένος το 1931 στο Προύδνοϊε, ένα πάμφτωχο χωριό στα νότια της Στανουπόλνς, αναδεικνύεται στη νεολαία και αργότερα στο κόμμα χάρη στις προσωπικές του προσπαθειες και ικανότητες, πολύ μεγαλύ-

Δύο σημαδιακές στιγμές: δεξιά, ο Γκορμπατσώφ τελειώνει την ομιλία του στην τηλεόραση, με την οποία ανήγγειλε την παραίτησή του, και κεινεί με μία κίνηση 75 χρόνια ιστορίας, ενώ η κόκκινη σημαία, σύμβολο, στο καλό και στο κακό, εκατομμύριων ανθρώπων, κατεβαίνει από τα τείχη του Κρεμλίνου

τερες από τον μέσο όρο μιας από τις πιο φτωχές, αν όχι ηλίθιες, ηγετικές τάξεις στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Ανοδος και πτώση του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ

Ενας «αφελής» κομμουνιστής»

τερεις από τον μέσο όρο μιας από τις πιο φτωχές, αν όχι ηλίθιες, ηγετικές τάξεις στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Συνγχρόνως ο Γκορμπατσώφ είναι πιο ανοιχτομυαλος και «κοσμοπολίτης» από μια κομματική τάση που χτίζοντας «τον σοσιαλισμό σε

μία μόνον χώρα» έχει αποθώσει την απομόνωση και θεωρεί ύποπτο οτιδήποτε έρχεται από το εξωτερικό. Ένα ψυχολογικό πορτρέτο του που δημοσιεύθηκε τελευταία στο έγκυρο εβδομαδιαίο περιοδικό «Αγκανιόν» εξηγεί τα χαρίσματα αυτά με βάση τις εμπειρίες από την παιδική του ηλικία.

Ο Γκορμπατσώφ ανήκει σε μια γενιά που ανδρώνεται από την εποχή του Χρυσούσφ και συνειδητοποιεί ότι η προπαγάνδα και οι «αλήθειες» του καθεστώτος είναι πολύ επικίνδυνες όταν λαμβάνονται τοις μετρούσις. Από τη θέση του γραμματέα της Στανουπόλνς μπορεί να βλέπει μια κατά-

τηρητική δοθήβειας σε τρόφιμα. Ο Γκορμπατσώφ είναι εναντίον της ιδιοτυπικότητας της γης. Παραίτεται ο Σεβάρντζάντσε και προειδοποιεί για κίνδυνο δικτατορίας.

παροχή βοήθειας σε τρόφιμα. Ο Γκορμπατσώφ είναι εναντίον της ιδιοτυπικότητας της γης. Παραίτεται ο Σεβάρντζάντσε και προειδοποιεί για κίνδυνο δικτατορίας.

παροχή βοήθειας σε τρόφιμα. Ο Γκορμπατσώφ είναι εναντίον της ιδιοτυπικότητας της γης. Παραίτεται ο Σεβάρντζάντσε και προειδοποιεί για κίνδυνο δικτατορίας.

παροχή βοήθειας σε τρόφιμα. Ο Γκορμπατσώφ είναι εναντίον της ιδιοτυπικότητας της γης. Παραίτεται ο Σεβάρντζάντσε και προειδοποιεί για κίνδυνο δικτατορίας.

παροχή βοήθειας σε τρόφιμα. Ο Γκορμπατσώφ είναι εναντίον της ιδιοτυπικότητας της γης. Παραίτεται ο Σεβάρντζάντσε και προειδοποιεί για κίνδυνο δικτατορίας.

παροχή βοήθειας σε τρόφιμα. Ο Γκορμπατσώφ είναι εναντίον της ιδιοτυπικότητας της γης. Παραίτεται ο Σεβάρντζάντσε και προειδοποιεί για κίνδυνο δικτατορίας.

παροχή βοήθειας σε τρόφιμα. Ο Γκορμπατσώφ είναι εναντίον της ιδιοτυπικότητας της γης. Παραίτεται ο Σεβάρντζάντσε και προειδοποιεί για κίνδυνο δικτατορίας.

παροχή βοήθειας σε τρόφιμα. Ο Γκορμπατσώφ είναι εναντίον της ιδιοτυπικότητας της γης. Παραίτεται ο Σεβάρντζάντσε και προειδοποιεί για κίνδυνο δικτατορίας.

παροχή βοήθειας σε τρόφιμα. Ο Γκορμπατσώφ είναι εναντίον της ιδιοτυπικότητας της γης. Παραίτεται ο Σεβάρντζάντσε και προειδοποιεί για κίνδυνο δικτατορίας.

παροχή βοήθειας σε τρόφιμα. Ο Γκορμπατσώφ είναι εναντίον της ιδιοτυπικότητας της γης. Παραίτεται ο Σεβάρντζάντσε και προειδοποιεί για κίνδυνο δικτατορίας.

παροχή βοήθειας σε τρόφιμα. Ο Γκορμπατσώφ είναι εναντίον της ιδιοτυπικότητας της γης. Παραίτεται ο Σεβάρντζάντσε και προειδοποιεί για κίνδυνο δικτατορίας.

παροχή βοήθειας σε τρόφιμα. Ο Γκορμπατσώφ είναι εναντίον της ιδιοτυπικότητας της γης. Παραίτεται ο Σεβάρντζάντσε και προειδοποιεί για κίνδυνο δικτατορίας.

Το τέλος μιας εποχής

σταση της αγροτικής οικονομίας και από τα λεγόμενα των ηγετών του Κρεμλίνου που συναντά στις διακοπές τους την απογοήωσή τους από τη σκληρή σοβιετική πραγματικότητα.

Στη δεκαετία του '70, θα πει στον Έντβαρντ Σεβάρντζάντσε, γραμματέα του κόμματος στη Γεωργία, και του οποίου κάποια μεταρρυθμιστικά σχέδια για την αύξηση της αγροτικής παραγωγής συμπεριλαμβάνονται από τους τοπικούς δογματικούς: «*Θυμούνται την ταξική πάλη κάθε φορά που είναι να πείσουν τον λαό ότι πρέπει να πεινάει και να ζει μέσα στη μείζηση*».

Όταν το ζεύγος μετακομίζει στη Μόσχα συνειδητοποιεί ότι, περισσότερο και από την Πετρούπολη, η στρατιά των οδηγών, υπηρετριών και κάθε είδους βοηθών που έχουν υπό τις υπηρεσίες τους τα μέλη του ΠΓ χρησιμοποιείται και για την παρακολούθησή τους. Αργότερα, όταν έχει ήδη εκλεγεί γραμματέας, θα εκμυστηρευθεί στο στενό περιβάλλον του πόσο «αναξιοπρεπείς είναι να παρακολουθούνται οι άνθρωποι σαν να είναι παιδιά σε νηπιαγωγείο».

Οι παρές του Γκορμπατσώφ όταν το 1950 αρχίζει τις νομικές σπουδές του στο Πανεπιστήμιο της Μόσχας είναι και αυτές ασυνήθιστες. Ο ένας από τους καλύτερους φίλους του είναι Εβραίος και η παρτίδα μαζί του ισοδυναμεί σχεδόν με ιδεολογική προδοσία, τη στιγμή που ο Στάλιν δίνει τη μάχη εναντίον του «κομποσοσιαλισμού». Ο άλλος είναι ο τεσχολοδόχος *Ζινενέκ Μλινάρ*, που θα αναδειχθεί σε έναν από τους πρωτεργάτες της Άνοιξης της Πράγας το 1968, πριν συλληφθεί μαζί με τον *Ντζίμπετσεκ* και μερικούς ακόμη μεταρρυθμιστές ηγέτες μετά την εισβολή και μεταφερθεί με τη δία στην Μόσχα. Οι περιπέτειες του στενού του φίλου ασφαώς θα επηρέασαν τον άνθρωπο που 20 χρόνια μετά τη διατή καταστολή της τεσχολοδοκικής μεταρρύθμισης προσπάθησε να εγκαταλείψει στην ΕΣΣΔ έναν «σοσιαλισμό με ανθρώπινο πρόσωπο».

Ο ΤΑΝ το Μάρτιο του 1985 ο Γκορμπατσώφ εκλέγεται γραμματέας της ΚΕ, ολοκλήρω η χώρα παίζει μια βαθιά ανάσα. Μετά τον θάνατο του Μπρέζνιεφ το

1983, οι δύο επόμενοι γενικοί γραμματείς, ο *Αντρέοφ* και ο *Τσερνόμκο*, πεθαίνουν πριν σχεδόν προλάβουν να κλείσουν έναν χρόνο στην εξουσία.

Της εκλογής του στη θέση του γ.γ. θα προηγηθούν ορισμένες συναρπαστικές συνεδριάσεις του ΠΓ. Στην πρώτη ψηφοφορία, ο Γκορμπατσώφ και ο 70χρονος *Βικτόρ Χρίσταν* θα πάρουν τον ίδιο αριθμό ψήφων και ο βετεράνος υπουργός των Εξωτερικών *Αντρέι Γκορμικό* θα χρειασθεί να ρίξει όλο το βάρος του υπέρ του Γκορμπατσώφ, σε μια έντονη ομιλία στην οποία τονίζει ότι δεν θα πρέπει να εκλεγεί κάποιος από τους γέροντες και ότι η ανθρωπότητα γελαί με τη γεροντοκρατία του Κρεμλίνου.

Το προπατορικό αμάρτημα του Γκορμπατσώφ, η βασική αιτία όλων των παραλείψεων και των λαθών που θα διαπράξει στη συνέχεια με τη γνωστή κατάληξη, είναι ακριβώς ότι πρόκειται για παιδί του συστήματος. Ως το τέλος σχεδόν της εξάχρονης παραμονής του στην εξουσία, ο Γκορμπατσώφ θα προσπαθήσει να μεταρρυθμίσει αλλά όχι να ανατρέψει ένα σύστημα το οποίο τον οδήγησε στο ανώτατο αξίωμα της χώρας και τον έκανε έναν από τους σημαντικότερους και παντοδύναμους ανθρώπους του πλανήτη...

Αν το ένα λάθος του Γκορμπατσώφ ήταν ότι έμεινε προσκεκλημένος στη μεταρρύθμιση του συστήματος, η αγγίλλειος πέτρα του απειδείθη ότι ήταν το εθνικό ζήτημα στην ΕΣΣΔ. Γαλιονημένος με την ιδέα της μεγάλης σοβιετικής πατρίδας η οποία θα υλοποιούσε τη «*συναδέλφωση των λαών*», δεν έθεσε ποτέ το ερώτημα αν εκάτο και περισσότερες εθνότητες μπορούν να συνιλάξουν με τη θέλησή τους σε ένα κράτος, το οποίο δεν θα χρησιμοποιεί όλα, τη στιγμή που τα έθνη αυτά χωρίζουν μεγάλες γεωγραφικές και πολιτιστικές διαφορές ή και εχθρότητες αιώνων.

Όπως η κομματική του καριέρα ξεκίνησε και τελείωσε στη Ρωσία, ο Γκορμπατσώφ, αντίθετα με άλλους ρώσους κομμουνιστές ηγέτες που διοριζήθηκαν επικεφαλής άλλων δημοκρατιών, δεν είχε ποτέ την ευκαιρία να γνωρίσει τα πραγματικά αισθήματα που έφεραν οι υπόλοιποι λαοί της ΕΣΣΔ για τους

Ρώσους, κάτι που γνωρίζει καλά ο γεωργιανός Έντβαρντ Σεβάρντζάντσε. Τα μεγαλύτερα λάθη του Γκορμπατσώφ διεπράχθησαν στην προσπάθεια αντιμετώπισης των εθνικών διαφορών που προέκυψαν από την αφύπνιση των λαών με την περεστρόικα.

Οι πρώτες συγκρούσεις και ταραχές αντιμετώπιστηκαν από τον Γκορμπατσώφ με δόση την παλιά συνταγή: πρόκειται για κατάλυση της παλιάς ιδεολογίας που ήθελε τα έθνη διαιρεμένα. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι τα μεγάλα βάσανα του Γκορμπατσώφ θα αρχίσουν το 1988, όταν αρχίζουν να ξεσηκώνονται οι Βαλτικές δημοκρατίες, και η χαριστική βολή θα τον δοθεί από την Ουκρανία, που κηρύσσει την ανεξαρτησία της τον Δεκέμβριο του 1991.

Όταν εκλέγεται γενικός γραμματέας το 1985, ο Γκορμπατσώφ ξέρει ότι πολλά πράγματα πάνε στραβά, ότι άλλα θα πρέπει να αλλάξουν ριζικά, αλλά αυτό που αμφισβητεί είναι οι αποκλίσεις του συστήματος, οι υπερβολές και οι ηλιθιότητες του. Κατηγόρησε τους διεφθαρμένους κομματικούς ηγέτες ότι «σκέπτονται την ταξική πάλη μόνον όταν είναι να πείσουν τον λαό ότι πρέπει να υπομείνει την πείνα», ενώ ο ίδιος σκέπτεται συνεχώς την ταξική πάλη όπως την περιέγραψε ο Μαρξ και είναι αρκετά ενάσθητος ώστε να μη βλέπει τους ανθρωπώους να πεινάνε.

Διαμαρτύρεται για την μέχρι διακαίως παρακολούθηση της Κα-Γκε-Μπε, αλλά ποτέ, ακόμη και τους τελευταίους μήνες της διακαίως του, δεν θα θέσει υπό αμφισβήτηση την αναγκαιότητα ύπαρξης της. Δείχνει να καταλαβαίνει τους τεσχολοδόκους μεταρρυθμιστές, γιατί ξέρει ότι ο φίλος του Μλινάρ ήταν πιστός οπαδός του σοσιαλισμού αλλά με ανθρώπινο πρόσωπο. Ως αυτοδημιούργητος και ικανός κομμουνιστής, πιστεύει ότι οι άλλοι κομμουνιστές είναι σαν και αυτόν ή τουλάχιστον δεν θα προβάδουν σοβαρές αντιστάσεις στη μεταρρυθμιστική του προσπάθεια, που έχει άλλωστε στοχοποιήσει το βελτίωση του συστήματος...

Ο Μπόρις Γέλτσιν τοποθετείται γραμματέας του κόμματος στη Μόσχα

Ο **Μιχαήλ Γκορμπατσώφ**, ηγέτης του κόμματος στη Στανουπόλν, συναντά το 1978 τον Μπρέζνιεφ και μετατίθεται στη Μόσχα. Το 1980 εκλέγεται μέλος του Πολίτμπιρο.

1985

Μάρτιος. Ο Γκορμπατσώφ εκλέγεται ηγέτης του ΚΚ. Κηρύσσει την αναδιάρθρωση (περεστρόικα) και τη διαφάνεια (γκλάσνοστ) στο κυβερνητικό και κομματικό έργο.

Δεκέμβριος. Ένας «απαράντη» από τη Σιθέρια, ο Μπόρις Γέλτσιν, τοποθετείται κομματικός ηγέτης στη Μόσχα.

1986

Φεβρουάριος. 27ο Συνέδριο του ΚΚΣΕ, ο Γκορμπατσώφ καταγγέλλει την αναποτελεσματικότητα των μέτρων.

Απρίλιος. Τσερνόμπιλ, το χειρότερο στον κόσμο πυρηνικό δυστύχημα.

Οκτώβριος. Συνάντηση Ρίγκαν - Γκορμπατσώφ. Σχεδόν συμφωνούν για μείωση των εξοπλισμών, αλλά διαφωνούν για τον Πόλεμο των Άστρων.

Δεκέμβριος. Τερματίζεται η εξάχρονη εξορία του Αντρέι Ζαχάροφ.

1987

Οκτώβριος. Ο Γέλτσιν παραιτείται από το Πολίτμπιρο.

Νοέμβριος. Ο Γκορμπατσώφ ασκεί όρμεια κριτική στον Στάλιν.

Η πορεία της περεστρόικα

1988

Μάρτιος. Η «Σοβιέτσκγια Ρωσία» δημοσιεύει έντονη κριτική για τις μεταρρυθμίσεις και παραπονοείται ότι παραποιείται η σοβιετική Ιστορία.

Μάιος. Αποχωρούν οι σοβιετικές δυνάμεις από το Αφγανιστάν.

Νοέμβριος. Η Εσθονία αυτοανακηρύσσεται ανεξάρτητη.

1989

Μάρτιος. Πρώτες πραγματικές εκλογές στην ΕΣΣΔ. Ο Γκορμπατσώφ εκλέγεται με το 98% των κομμουνιστικών ψήφων. Ο Γέλτσιν εκλέγεται με μεγάλη πλειοψηφία από τον λαό.

Απριλιος. Συναίνεση Ρίγκαν - Γκορμπατσώφ. Σχεδόν συμφωνούν για μείωση των εξοπλισμών, αλλά διαφωνούν για τον Πόλεμο των Άστρων.

Ιούλιος. Μαζικές απεργίες στα ανθρακωρυχεία της Σιθέριας και Ουκρανίας προκαλούν μεγάλη αναταραχή στη διομχανία.

Αύγουστος. Η Αλληλεγγύη στην Πολωνία σχηματίζει την πρώτη μη κομμουνιστική κυβέρνηση σε 40 χρόνια στην Ανατολική Ευρώπη.

7 Οκτωβρίου. Ο Γκορμπατσώφ λέει ότι το Τείχος του Βερολίνου είναι απαραίτητο για τη σταθερότητα

Η πορεία της περεστρόικα

στην Ευρώπη. Μέσα σε ένα μήνα το Τείχος καταρρέει.

Δεκέμβριος. Οι Μπονι και Γκορμπατσώφ συναντώνται και τερματίζεται ο ψυχρός πόλεμος. Θάνατος του Ζαχάροφ.

1990

Φεβρουάριος. Μεγάλες διαδηλώσεις στη Μόσχα. Η Ουκρανία του ΚΚ καταργεί τον ηγετικό ρόλο του κόμματος.

Μάρτιος. Η Λιθουανία αυτοανακηρύσσεται ανεξάρτητη. Ο Γκορμπατσώφ επιβάλλει κυρώσεις. Στο Λένινγκραντ και τη Μόσχα επικρατούν οι ριζοσπάστες.

Ιη Μαΐου. Ο Γκορμπατσώφ επιδοκιμάζεται στην Κόκκινη Πλατεία. Εισάγεται νόμος που τιμωρεί την περιύβριση προσωπικτήτων.

Ιούνιος. Ο Γέλτσιν γίνεται ηγέτης της Ρωσίας και δια

➔ **Ο**Ι ΠΡΩΤΕΣ κινήσεις του νέου γραμματέα δεν προμνύνουν καθόλου αυτό που θα ακολουθήσει τα επόμενα χρόνια. Η πρώτη κατευθυντήρια γραμμή του κόμματος υπό την αιγίδα του εννοείται ότι είναι η «επιτάχυνση» της υπάκουσας σοσιαλιστικής οικοδόμησης - ούτε καν η αλλαγή του προσανατολισμού της. Η πρώτη μεγάλη εκστρατεία του, η μάχη εναντίον του αλκοολισμού, έχει όλα τα τυπικά χαρακτηριστικά μιας ηθικοπλαστικής καμπάνιας που πρέπει να υλοποιηθεί με τις κλασικές διοικητικές πράξεις του Κρεμλίνου. Η μάχη εναντίον του αλκοολισμού θα γνωριστεί μια πανωλεθρία, με αποτέλεσμα τη γρήγορη φθορά της θετικής εικόνας που έχει δημιουργήσει στην κοινωνία, καθώς και ορισμένα πολύ σοβαρά προβλήματα στα οικονομικά του σοβιετικού κράτους.

Μόνον ένα χρόνο μετά από την ανάδειξη του, ο Γκορμπατσώφ θα εκπονήσει την πολιτική της περestroika (ανασυγκρότηση).

Ως τα μέσα περίπου του 1987, εκτός από ορισμένα δευλά ανοίγματα στους τομείς της ελευθερίας του Τύπου και της κουλτούρας, η γκορμπατσώφικη περestroika περιορίζεται στην οικονομία. Αντίθετος από παλιά με το κεντρικό γραφειοκρατικό σύστημα που έτινγε την οποιαδήποτε πρωτοβουλία, ο Γκορμπατσώφ δίνει μεγαλύτερη αυτονομία στις επιχειρήσεις, με μοναδικό ίσως αποτέλεσμα την επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης. Φοβούμενοι για τη θέση τους, οι διευθυντές των μεγάλων επιχειρήσεων περιορίζονται να αυξήσουν τους μισθούς των εργατών για να εξασφαλίσουν τη συνκατάθεσή τους, ενώ η παραγωγή παραμένει στα ίδια επίπεδα, αν δεν μειώνεται λόγω της πτώσης της παλιάς «οιδεμένης» πειθαρχίας.

Ο γενικός γραμματέας συνειδητοποιεί τότε ότι η κομματική και κρατική νομενκλατούρα εμφανίζεται στα λόγια οπαδός της περestroika, για να την ακυρώνει ή και να την σαμποτάρει στην πράξη. Η εισαγωγή της γκλασνόστ (διαφάνεια) - η κριτική του Τύπου στα κακώς κείμενα και τους

υπονομευτές των μεταρρυθμίσεων και οι ελεγχόμενες εκλογές το 1989 και το 1990 - αποσκοπεί κυρίως να χρησιμοποιήσει την κοινωνία για μεγαλύτερη πίεση προς το κόμμα και την κρατική μηχανή. Ο Γκορμπατσώφ δεν θα αργήσει πολύ να καταλάβει ότι έχει ανοίξει τους ασκούς του Αϊδού...

Το σύνδρομο της τουσλήθρας»

Ο ΠΩΣ και ο Αλέξαντερ Ντούμπτσεκ στην Τσεχοσλοβακία του 1968, ο Γκορμπατσώφ βρίσκεται αντιμέτωπος με μια πραγματικότητα που δεν μπορούσε να συλλάβει από τη θέση του γενικού γραμματέα του ΚΚ: ότι δηλαδή ακόμη και η παραμικρή ρωγμή που ανοίγεται σε ένα ολοκληρωτικό σύστημα οδηγεί σε μια απελευθέρωση δύναμειών τόσο μεγάλης έκτασης ώστε είναι πλέον αδύνατον η όλη επιχείρηση να χωρέσει μέσα στον στενό κορφο του σοσιαλισμού, έστω και με ανθρωπινό πρόσωπο. Αυτός που εγκαίνιασε τις μεταρρυθμίσεις συνειδητοποιεί αυτό που θα μπορού-

σε να ονομασθεί «σύνδρομο της τουσλήθρας»: ότι δηλαδή από τη στιγμή που αρχίζει κανείς να γλιστρά, όχι μόνο δεν μπορεί να γυρίσει πίσω, αλλά πρέπει να προχωρήσει γρήγορα, αλλιώς κινδυνεύει να ξεπεραστεί, αν όχι να συνθλίβει από αυτούς που έρχονται από πίσω του...

Πολύ περισσότερο από την Τσεχοσλοβακία, και μάλιστα 20 χρόνια πριν, το ΚΚ της ΕΣΣΔ έχει ανεπανόρθωτα φθαρεί από την ανεξέλεγκτη 70χρονη νομή της εξουσίας. Η αμφισβήτηση του κόμματος παίρνει τεράστιες διαστάσεις και οι εκπρόσωποί του ηττώνται κατά κράτος στις στενά ελεγχόμενες εκλογικές αναμετρήσεις, παρ' ότι απαγορεύεται ακόμη η λειτουργία άλλων κομμάτων. Επιπλέον, η Σοβιετική Ένωση δεν είναι μια χώρα που

έχει «απελευθερωθεί» από τα σοβιετικά στρατεύματα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά μια ανομοιογενής αυτοκρατορία, ένα καζάνι που βράζει. Οι συγκρούσεις ανάμεσα στο Αζερμπαϊτζάν και την Αρμενία με αφορμή το Ναγκόρνο Καραμπάχ (περιοχή που κατοικείται από Αρμένιους, αλλά έχει δοθεί στο Αζερμπαϊτζάν με βάση τις πρώτες μεταεπαναστατικές ρυθμίσεις) επεκτείνονται σε όλες σχεδόν τις γωνίες της Σοβιετικής Ένωσης.

Μια συζήτηση με τον Τσαουσέσκου

ΣΥΓΧΡΩΝΩΣ η εξωτερική αυτοκρατορία καταρρέει με τις επαναστάσεις στην Ανατολική Ευρώπη το 1989. Στις επισκέψεις του στις δορυφορικές χώρες γίνεται δεκτός με επιφύλαξη ή και καχυποψία από τους ανθρώπους που και με ενδοισιασμό από τα αντικομμουνιστικά πλήθη, του τον υποδέχονται ως απελευθερωτή.

Οι προσπάθειές του να πείσει τους ηγέτες των ανατολικευρωπαϊκών κομμάτων ότι η περestroika είναι αναγκαία σε όλες τις χώρες του «παγκτού σοσιαλισμού» συναντούν μεγάλες αντιδράσεις ή και συνοδεύονται από σκληρές συγκρούσεις. Μια ανομιμία του με τον δικτάτορα της Ρουμανίας *Νικόλαιο Τσαουσέσκου* - δηγείται τώρα ο Έντβαρντ Σέβαρντνάτς - θα διακοπεί από τους φρουρούς που ανοίγουν την πόρτα και μπαίνουν μέσα στην αίθουσα των συνεδριάσεων: οι φωνές και τα χτυπήματα στο τραπέζι πείθουν τους ρουμάνους φρουρούς ότι πρέπει να παραδώσουν τη μυμιοκότητα της συνεδρίασης και να επέμβουν, γιατί κάτι σοβαρό θα πρέπει να συμβαίνει...

Ο Γκορμπατσώφ προσπαθεί να επιβάλει στην εξουσία τους ομοιόετες του κομμουνιστές μεταρρυθμιστές, αλλά χωρίς επιτυχία, καθώς το κίνημα των επαναστάσεων αρώνει τους διαδόχους του Χόνκερ στην Αν. Γερμανία και του Καντάρ στην Ουγγαρία την ίδια στιγμή που η πολωνική «Αλληλεγγύη» κερδίζει με συντριπτικά ποσοστά τις βουλευτικές εκλογές.

Το 1990 η ενοποίηση της Γερμανίας και η έναρξη της αποχώρησης των σοβιετικών στρατευμάτων από την Ανατ. Ευρώπη θα προκαλέσουν ένα τεράστιο κοινωνικό πρόβλημα στην ίδια την ΕΣΣΔ, καθώς χιλιάδες αξιωματικοί που ζούσαν ως δυνάμεις κατοχής στις σχετικά εύπορες κεντροευρωπαϊκές πρωτεύουσες επιτρέφουν πτηνόμενοι και αναγκάζονται να ζήσουν κάτω από άθλιες συνθήκες.

Σταδιακά ο Γκορμπατσώφ χάνει την επιρροή του και στον Κόκκινο Στρατό, που θα πάρει μέρος στο πραξικόπημα για την ανατροπή του και θα τον παρατήσει για τον Γέλτσον στις πολύ πρόσφατες κρίσιμες συνεδριάσεις των δύο ηγετών με τη στρατιωτική ηγεσία τον Δεκέμβριο του 1991. Ο Γέλτσον θα κερδίσει την υποστήριξη του στατεϊνματός υπέρ της κοινοπολιτείας του «καρφώνοντας» τον Γκορμπατσώφ: «Δεν μπορεί να σας βοηθήσει αυτός που σας γονάτισε».

Στο εσωτερικό της ίδιας της Ρωσίας εμφανίζονται τοπικές εξεγέρσεις με στόχο τις διεφθαρμένες τοπικές κομματικές ηγεσίες. Με αρχηγό τον Μπόρις Γέλτσον και μια σειρά από άλλες σημαντικές προσωπικότητες της ΕΣΣΔ (Σάμπτσικ, Ποπόφ κλπ.), η δημοκρατική αντιπολίτευση αρχίζει να συγκροτείται σε οργανωμένη δύναμη ζητώντας με διαδηλώσεις, απεργίες και κοινοβουλευτικές μάχες να καθιερωθεί ο πολυκομματισμός. Ως και το τέλος του 1989 ο Γκορμπατσώφ αρνείται πεισματικά να αφαιρέσει το μονοπώλιο της εξουσίας από το ΚΚ.

Πιέζόμενος από την αντιπολίτευση, ο σοβιετικός ηγέτης θα υποβιχθεί τον πολυκομματισμό μόλις δύο μήνες μετά, με τις εκλογές που ακολουθούν να ολοκληρώνουν την ήττα του ΚΚ. Η ξαφνική αλλαγή της στάσης του σοβιετικού ηγέτη είναι χαρακτηριστική: από τις αρχές του 1990 ως και το πραξικόπημα, το καλοκαίρι του 1991, ο Γκορμπατσώφ ουσιαστικά άγεται και φέρεται από τις εξελίξεις που τον έχουν ξεπεράσει.

Η οικονομία αρχίζει να καταρρέει, γιατί αφενός οι εθνικιστικές συγκρούσεις επιδιώκουν τις εθνικιστικές και αφετέρου την παραγωγή και φαστενούν διότι οι πολίτες δεν έχουν κανένα κίνητρο για να δουλέψουν ούτε καν το φούθρο της Ka-Γκε-Μπε και της εξορίας. Το ΚΚΣΕ δεν αποτελεί πλέον τον συνεκτικό παράγοντα που έκανε την κοινωνία να δουλεύει, έστω και με τον τρόπο που δούλευε.

Με το κόμμα του να διαλύεται, τον στρατό να γίνεται εχθρικός, γιατί χάνει η αυτοκρατορία, τις δημοκρατίες της ΕΣΣΔ να κηρύσσουν την ανεξαρτησία τους και την αντιπολίτευση να πιέζει για περισσότερες μεταρρυθμίσεις, ο αρχιτέκτονας της περestroika καλείται να προχωρήσει σε ορισμένες καθοριστικές επιλογές, να αποφασίσει με ποιους θα πάει και ποιους θα αφήσει. Δεν θα το κάνει ποτέ και ο λόγος γ' αυτό είναι, εκτός από τα προπατορικά του αμαρτήματα, ορισμένα ακόμη χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του...

Γκορμπατσώφ και Γέλτσιν

ΟΤΑΝ ακόμη ο Γκορμπατσώφ ήταν γραμματέας της Σταυροπόλης, την πόλη του επισκέφθηκε ένας ισχυρός υπουργός, από τον οποίον ήθελε να ζητήσει μια έκτακτη ενίσχυση για την ολοκλήρωση κάποιων έργων στην περιοχή. Ο υπουργός θεωρούσε τον εαυτό του ανθεντία στο μπλινάρδο και κάλεσε για μια παρτίδα έναν από τους στενούς τότε συνεργάτες του Γκορμπατσώφ. Ο τελευταίος σιάντισσε μυστικά στον συνεργάτη του να αφήσει τον υπουργό να κερδίσει το παιχνίδι, ώστε να είναι σε καλή διάθεση όταν του ζητήσει τα έκτακτα κονδύλια...

Με άλλα λόγια, στην κομματική πορεία και την ανάδειξη του Γκορμπατσώφ οι τακτικοί ελιγμοί και οι συμβιβασμοί ήταν κάτι απολύτως επιβεβλημένο. Σε ένα σύστημα που είχε αποθώσει τις σκευωρίες του παλαιού και τις μανιούρες, μια διαφορετική πολιτική θα ήταν αυτοκτονία. Όλη η γκορμπατσώφικη πολιτική τα 6 χρόνια της βασιλείας του χαρακτηρίζεται ακριβώς από συνεχείς κινήσεις τακτικής, από μια συνεχή προσπάθεια διατήρησης των ισορροπιών και σταδιακών μικρών θημάτων. Με αυτόν τον τρόπο ο γενικός γραμματέας καθάρθηκε τα πρώτα τέσσερα - πέντε χρόνια να αποδυναμώσει το κόμμα του. Κατάφερε, παρ' ότι η μεγάλη πλειοψηφία των κομμουνιστών τον μισούσε, να καταστεί απαραίτητος για το κόμμα, που χωρίς τον Γκορμπατσώφ ήξερε ότι θα έχανε όση εξουσία του είχε απομείνει.

Η περιπέτωση του *Μπόρις Γέλτσον*, τον οποίον ο ίδιος ο Γκορμπατσώφ έφερε από την επαρχία, τον προέβιδα σε στο ΠΠ και στη θέση του γραμματέα της Μόσχας, είναι χαρακτηριστική. Ο τρόπος που ο Γκορμπατσώφ αντιμετώπισε τον σημερινό πρόδρομο της Ρωσίας, όταν το 1987 άρχισε να καταγγέλλει τη γραφειοκρατία και να ζητεί την επιτάχυνση των μεταρρυθμίσεων, είναι ενδεικτικός για ένα ακόμη στοιχείο της γκορμπατσώφικης προσωπικότητας. Ο Γκορμπατσώφ προχώρησε όσο κανείς άλλος τον εκδομολογισμό της ΕΣΣΔ και της Ανατ. Ευρώπης, αλλά στο βάθος παρέμεινε

Το τέλος μιας εποχής

Ενας «αφελής κομμουνιστής»

ένος συγκεντρωτικού ανθρώπου. Οι εμφανίσεις του στις συνεδριάσεις της Βουλής, οι οποίες μεταδίδονταν ζωντανές από την τηλεόραση, ήταν χαρακτηριστικές ενός ανθρώπου που στο όνομα της κομμουνιστικής συλλογικότητας αποφασίζει μόνος του για τα πάντα, αλλά τις αποφάσεις του χωρίς να συμβουλευτεί κανέναν και υποτιμώσε ανοιχτά τους πολιτικούς του αντιπάλους.

Το ψυχολογικό σοκ που δέχτηκε την Προτομαριά του 1990, όταν στην πρώτη συνθετική μη διατεταγμένη διαδήλωση αποδοκιμάσθηκε από τους διαδηλωτές, ήταν πολύ μεγάλο και έπαιξε σημαντικό ρόλο στη συντηρητική στροφή που επιχείρησε αργότερα την ίδια χρονιά. Είναι αλήθεια ότι το φθινόπωρο του '90 τον εξασκήθηκαν από το στρατιωτικό - διοικητικό κατεστημένο μεγάλες πιέσεις για να μην ξεκινήσουν οι ριζικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις που είχαν ετοιμάσει οι σύμβουλοί του. Την τελευταία στιγμή ο Γκορμπατσώφ προτίμησε και τότε την πολιτική των ισορροπιών υποβιχώντας μια συμβιβαστική λύση που απογοήτευσε τους ριζοπάστες...

Πρόκειται για μια καθοριστική στιγμή για τον σοβιετικό πρόεδρο, αφού από τότε απομακρύνθηκε για πολύ καιρό από τους ριζοπάστες και τους βασικούς συνεργάτες και συμβούλους του, απογοητευμένους από την πολιτική των συνεχών συμβιβασμών και τον συγκεντρωτικό τρόπο λήψης των αποφάσεων. Ο Αλέξαντερ Γκόρμπατσεφ έπαινε τις αποστάσεις του, ο Έντβαρντ Σέβαρντνάτς αποχωρούσε από την κυβέρνηση τον Δεκέμβριο του 1990 καταγγέλλοντας την επερχόμενη δικτατορία.

Οι πραξικοπηματίες του Αυγούστου του 1991 είχαν μελετήσει πολύ καλά όλα αυτά τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του Γκορμπατσώφ όταν του ζήτησαν να επιβάλει ο ίδιος τον στρατιωτικό νόμο. Ήξεραν ότι αρρώστανε όταν άκουγε τον Γέλτσιν και τους άλλους ριζοπάστες να του ασκούν κριτική, ότι η παραχώρηση ενός μέρους της εξουσίας του Κρεμλίνου στις δημοκρατίες (με τη νέα συνθήκη που ετοιμάζονταν να υπογράψει την επόμενη του πραξικοπηματος) δεν του ήταν ιδιαίτερα αρεστή, αλλά του είχε επιβληθεί από τα πράγματα, μετά τις νίκες του Γέλτσιν, του Ποπόφ και του Σάμπτσικ στις προεδρικές εκλογές της Ρωσίας και τις δημοτικές της Μόσχας και του Λένινγκραντ αντιστοίχως τον Ιούνιο του 1991.

Δεν υπολόγισαν όμως ότι οι ίδιες οι προσωπικές αδυναμίες του Γκορμπατσώφ τον υποχρέωναν να αφήσει την πρότασή τους οδηγώντας τη χούντα σε μια καταγνώδη αποτυχία. Γιατί ο όμηρος της ντάσας της Κρεμίας ήξερε καλά τις πολύ περιορισμένες ικανότητές τους και θεώρησε τελείως αναξιόπρεπες και αντίθετο με τη θέση και την ιστορία του να αποδεχθεί τον εκδισμό τους. Ο «τακτικισμός» του Γκορμπατσώφ και ο αυταρχικός χαρακτήρας του είχαν κάνει δυνατή την εκδήλωση του πραξικοπηματος, αλλά την ίδια στιγμή τον έσωσαν από το πραξικόπημα...

Τον έσωσαν προσωρινά, γιατί προδόμενος από τους φίλους και στενούς συνεργάτες του ο Γκορμπατσώφ είχε την ατυχία να σωθεί από τους εχθρούς του... Η αντίσταση του Γέλτσιν έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην αποτυχία της χούντας και ήδη από τις πρώτες κοινές τηλεοπτικές εμφανίσεις των δύο ανδρών ήταν φανερό ότι ο Γέλτσιν

Επαναστάσεις χωρίς τη θέλησή του

ΑΡΑΓΕ θα ξεκινούσε ο Γκορμπατσώφ την περestroika του αν το 1985-86 μπορούσε να προφητεύσει τη σημερινή κατάληξη; Η Ιστορία δεν γράφεται με «αν», αλλά το ιστορικό παράδοξο στο γκορμπατσώφικό δράμα είναι ότι ο πρωταγωνιστής δεν ήθελε καθόλου να φθάσουν τα πράγματα εκεί που έφθασαν. Οραματίστηκε τον εκμοντερνισμό της χώρας του γιατί, όταν ανέλαβε την εξουσία, η ΕΣΣΔ παρέπαιε, ό,τι ήταν να κλαίει είχε κλαίει από τους προκατόχους του και οι αλλαγές ήταν απαραίτητες. Όμως ως και την τελευταία στιγμή πάλεψε να μη διαλυθεί το κράτος του.

Επεδίωξε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, γιατί συνειδητοποίησε ότι η ΕΣΣΔ θα γονάτιζε αν συνέχιζε τον στρατιωτικό ανταγωνισμό με τις ΗΠΑ, αλλά η επανένωση της Γερμανίας και η απώλεια της Ανατ. Ευρώπης έγιναν παρά τη θέλησή του. Βάλλθηκε να μεταρρυθμίσει το ΚΚΕ, όχι να το διαλύσει ή να το θέσει εκτός νόμου.

Το παράδοξο για τον άνθρωπο που έδωσε την ελευθερία σε εκατομμύρια ανθρώπους, που άλλαξε τον χάρτη της Ευρώπης, που απήλλαξε την ανθρωπότητα από τον εμφύλιο του πυρηνικού πολέμου και την κομμουνιστική αρρώστια, είναι ότι όλα αυτά έγιναν παρά τη θέλησή του. Η προσωρινή αποτυχία του, οι μεγάλες καταστροφές που συνόδευαν μια από τις μεγαλύτερες επαναστάσεις στην ιστορία της ανθρωπότητας, οφείλονται

επίσης στο γεγονός ότι ο Γκορμπατσώφ δεν είχε προβλέψει τίποτα από όλα αυτά όταν έπαινε τη «σοσιαλιστική τουσλήθρα» που οδηγεί στον συνειδητοποιήσει αυτή την αλήθεια. Όπως άλλωστε συμβαίνει με εκατομμύρια Σοβιετικούς της ηλικίας του, έτσι και για τον Γκορμπατσώφ ήταν πολύ δύσκολο να παραδεχθεί ότι πήρε όλη τη ζωή του λάθος.

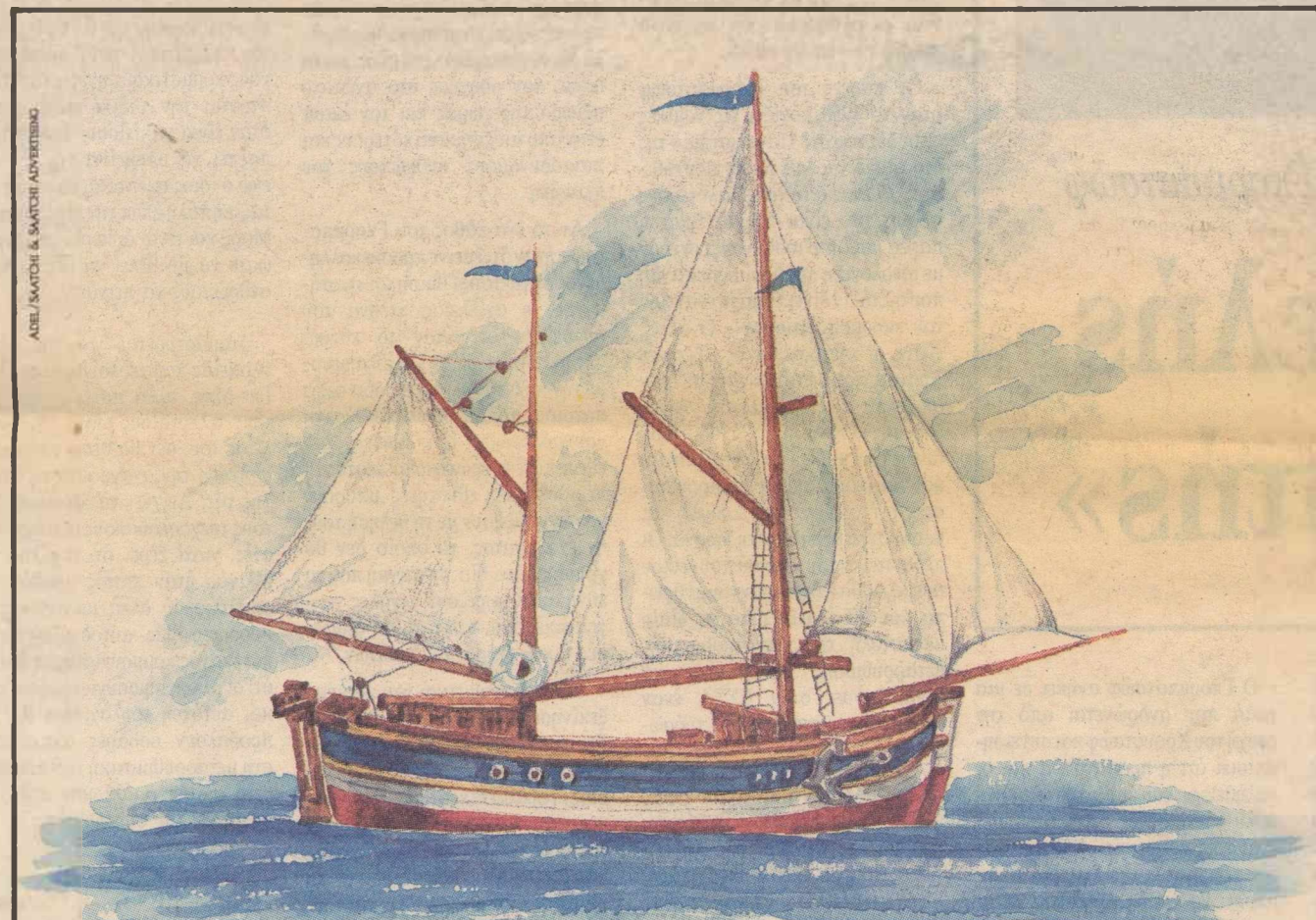
Ακόμη όμως και έτσι, σε αυτή την προσωπικότητα, μια από τις μεγαλύτερες του αιώνια μας, η Ιστορία έχει ήδη χάρισει μια περίοπτη θέση. Γιατί ούτε ο ίδιος φταίει που ανέλαβε ένα

σύστημα το οποίο δεν μπορούσε να μεταρρυθμιστεί, ούτε ευθύνεται που δεν το κατάλαβε γιατί, ως παύει του συστήματος, δεν μπορούσε ποτέ να συνειδητοποιήσει αυτή την αλήθεια.

Όπως άλλωστε συμβαίνει με εκατομμύρια Σοβιετικούς της ηλικίας του, έτσι και για τον Γκορμπατσώφ ήταν πολύ δύσκολο να παραδεχθεί ότι πήρε όλη τη ζωή του λάθος.

Ποιος μπορεί να κατηγορήσει έναν χειρουργό που έκανε τομή στο σκολιχρισμένο σώμα ενός αρρώστου για να το σώσει, έστω και αν δεν το

κατάφερε τελικά ή δεν ήξερε από την αρχή της επέμβασης το μέγεθος της ασθένειας που θα συναντούσε; Έστω και αν ο ασθενής απειώσε, η όλη χειρουργική πέτυχε, απαλλάσσοντας την ανθρωπότητα από τη δυσομία του σκολιχρισμένου πτώματος. Ούτε έχει μεγάλη σημασία ότι ο χειρουργός απειέμφθη μετά την χειρουργική. Όπως έγραψε η «Ισβέστια» στον πιο επιτυχημένο τίτλο της εβδομάδας για τον Γκορμπατσώφ, «ήλθε (το 1985). Και το γεγονός ότι ήλθε είναι πολύ σημαντικό από το γεγονός ότι φεύγει».

Καλοταξίδιο το 1992

...όλο απαλότητα, χρώμα, ποιότητα!

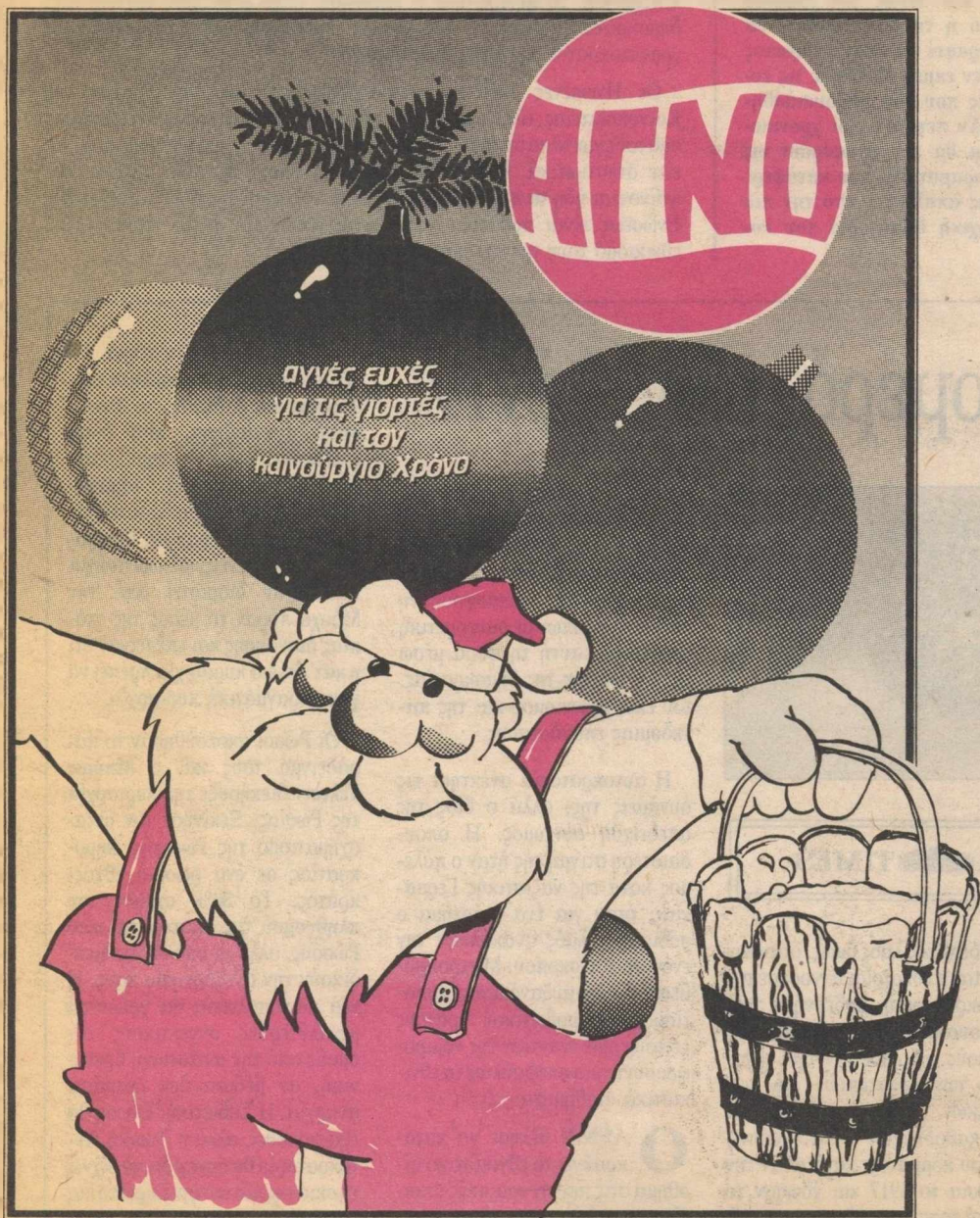
Ας ταξιδέψει το 1992 με απλωμένα πανιά σε θάλασσες ήρεμες και γαλινίες, σε ανοιχτούς ορίζοντες με χαρούμενα χρώματα...

Οι ευχές της Delica ενωμένες με τις δικές σας το κατευοδώνουν αταλά: Καλοτάξιδιο το 1992!

ΡΟΛΑ ΥΓΕΙΑΣ • ΧΑΡΤΙΑ ΚΟΥΖΙΝΑΣ • ΧΑΡΤΟΠΕΤΣΕΤΕΣ • ΧΑΡΤΟΜΑΝΘΛΑΑ

delica
ΧΑΡΤΕΜΑΣ Α.Ε.
MEMBER OF JAMONT GROUP

ASSOS 100's

INTERNATIONAL

ASSOS 100's

20 HIGH QUALITY CIGARETTES

Το Υπουργείο Υγείας προειδοποιεί:

ΤΟ ΚΑΠΝΙΣΜΑ ΒΛΑΠΤΕΙ ΣΟΒΑΡΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ

Γιατί ο Γκορμπατσώφ έχασε το ραντεβού με την Ιστορία

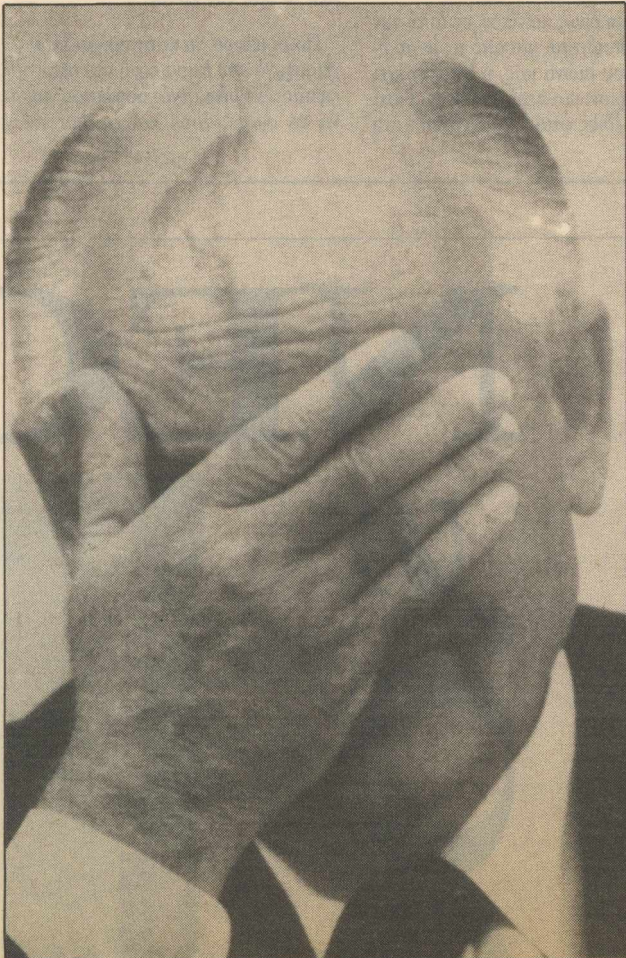
Ο Γκορμπατσώφ δεν μπόρεσε να καταλάβει ότι ο λαός δεν υποστήριζε τον πρόεδρό του, αλλά τις ελευθερίες που τον είχε αφήσει να γευθεί

Του **Serge Schmemmann**

ΑΝΑΛΟΓΙΖΟΜΕΝΟΙ το παρελθόν, βλέπουμε ότι το πραξικόπημα του Αυγούστου ήταν η καλύτερη στιγμή του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ και η αρχή του τέλους της ταραχώδους τωρίας του.

Ο άνθρωπος που ξεκίνησε πριν από επτά σχεδόν χρόνια τη μεταμόρφωση της μεγαλύτερης αυτοκρατορίας του κόσμου βρέθηκε στο περιθώριο από τις δυνάμεις που ο ίδιος απελευθέρωσε. Αυτή τη φορά δεν μπόρεσε να βγάλει έναν άσο από το μανίκι του και να σωθεί την τελευταία στιγμή, όπως έκανε πολλές φορές στο παρελθόν. Εκείνη η αυγουσιάζτικη νύχτα της επιστροφής του από την αιχμαλωσία ήταν η χρυσή στιγμή του και για πρώτη φορά έδειχνε να το ξέρει: «Λένε ότι γύρισα σε μια διαφορετική χώρα», είπε. «Εγώ θα έλεγα σε άλλη χώρα». Για άλλη μια φορά όμως τα πράγματα γλίστρησαν μέσα από τα χέρια του.

Ο κ. Γκορμπατσώφ θα μπορούσε να πάει κατευθείαν στον Λευκό Οίκο του Μπόρις Γιέλτσιν, όπου τα πλήθη, που απέκρουσαν τα άρματα μάχης, θα τον σήκωναν στους ώμους. Θα μπορούσε να φιλήσει τον κ. Γιέλτσιν και μια νέα εποχή θα ξεκινούσε. Ωστόσο, όταν την επόμενη μέρα εμφανίστηκε στη συνέντευξη Τύπου, επικαλέστηκε για άλλη μια φορά τον ξεχασμένο Λένιν και την ξεπερασμένη «σοσιαλιστική επιλογή». Χαρακτήρισε το πραξικόπημα προσωπική επίθεση εναντίον του: «Ο πρόεδρος της χώρας είχε απομονωθεί από τη χώρα και τον κόσμο», είπε. «Αντικειμενικός στόχος τους ήταν να συντρίψουν ηθικά τον πρόεδρο και την οικογένειά του, αλλά απέτυχαν».

Ο κ. Γκορμπατσώφ όμως δεν μπόρεσε να καταλάβει ότι ο λαός δεν υποστήριζε τον πρόεδρό του, αλλά τις ελευθερίες που τον είχε αφήσει να γευθεί. Αργότερα, όταν μιλούσε ενώπιον του ρωσικού κοινοβουλίου, ο οίκτος είχε πάει περίπατο και η ευκαιρία χάθηκε. Οι εκφράσεις ευγνωμοσύνης προς τον κ. Γιέλτσιν ακούστηκαν φτιαχτές, όπως και η αποδοχή μέρους της ευθύνης.

ΑΠΟ ΕΚΕΙΝΗ την ώρα φάνηκε ότι η τελική πορεία του είχε χαραχθεί. Χωρίς την υποστήριξη της παλιάς τάξης, ο κ. Γκορμπατσώφ έμεινε μόνο με τη δύναμη του χαρακτήρα του και τον συμβολισμό του ονόματός του για να αντισταθεί στη λεηλασία της εξουσίας του. Αργά και αμείλικτα μεταμορφώθηκε από πρωταθλήτη της νέας τάξης σε εμπόδιο στην πορεία της. Αντί να προσεταιριστεί τη νέμεση και το *alter ego* του, τον κ. Γιέλτσιν, ρίχτηκε στον τελικό αγώνα σύγκρουσης μαζί του.

Όταν, το 1985, ο κ. Γκορμπατσώφ ανέβηκε στην εξουσία, κίνησε διαδικασίες που κανένας δεν μπορούσε να έχει προβλέψει. Ο λαός της χώρας του απέκτησε και πάλι το δικαίωμα να σκέφτεται και να μιλάει ελεύθερα και η αντιπαράθεση Ανατολής - Δύσης, που υποδαυλιόταν από αρχαίους μεγατόνους πυρηνικών όπλων, άρχισε να εξασθενεί. Η «νέα σκέψη» έκανε θαύματα στο

εξωτερικό. Η Ανατολική Ευρώπη απέκτησε την ελευθερία της. Τα σοβιετικά στρατεύματα αποσύρθηκαν από το Αφγανιστάν. Ο Ψυχρός Πόλεμος τελείωσε.

© TO BHMA
The New York Times

εξωτερικό. Η Ανατολική Ευρώπη απέκτησε την ελευθερία της. Τα σοβιετικά στρατεύματα αποσύρθηκαν από το Αφγανιστάν. Ο Ψυχρός Πόλεμος τελείωσε.

ΣΤΗΝ πατρίδα του όμως ο κ. Γκορμπατσώφ δεν αντίληφθηκε την ισχύ των δυνάμεων που απελευθέρωσε. Προσπάθησε να επιφέρει αλλαγές εκ των άνω, έτσι όπως είχαν μάθει οι κομμουνιστές να κάνουν. Προσπάθησε να επιβάλει ομοιογένεια σε μια ανομοιογενή χώρα. Αντί να ανέβει στο άρμα της Ιστορίας, όπως είπε ο δήμαρχος της Αγ. Πετρούπολης Ανατόλι Σόμπσας, «προσπάθησε να μεταρρυθμίσει αυτά που δεν επιδέχονται μεταρρύθμιση».

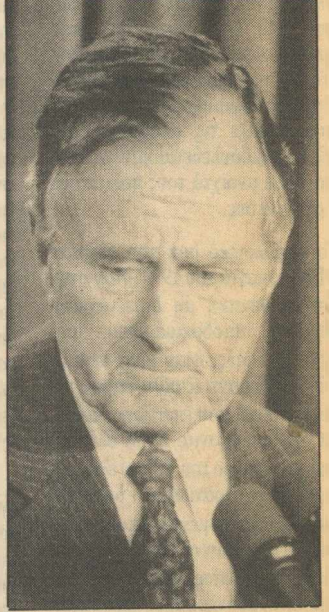
Ξανά και ξανά, ο κ. Γκορμπατσώφ αποδέχθηκε το αναπόφευκτο μόνο όταν ήταν πολύ αργά. Αντιτάχθηκε σε οποιαδήποτε ζωτικής σημασίας αλλαγή - ιδιοκτησία γης, ριζοσπαστικές οικονομικές αλλαγές, κατάργηση του Κομμουνιστικού κόμματος, συμμετοχή των δημοκρατιών στην άσκηση της εξουσίας - ωστόσο η χώρα έφθασε στα πρόθυρα του χάους.

Το γεγονός ότι ο κ. Γκορμπατσώφ έχει ήδη καταλάβει μια θέση στην Ιστορία είναι ολοφάνερο. Αλλά η κρίση των ιστορικών του μέλλοντος θα εξαρτηθεί από την τύχη που θα έχουν οι μεταρρυθμίσεις του. Αν αποτύχουν - αν η χώρα διαλυθεί μέσα στο χάος, την πείνα, τον εμφύλιο πόλεμο ή τη δικτατορία - θα καταγραφεί ως ένας άνθρωπος που δεν εκμεταλλεύθηκε τις ευκαιρίες που του παρουσιάστηκαν. Αν πετύχουν, οι χρονικογράφοι θα τον αναφέρουν ως έναν οραματιστή που κατάφερε να μας απαλλάξει από την πιο αυταρχική δικτατορία του κόσμου.

Απαισιόδοξη η Ουάσιγκτον

© TO BHMA
THE INDEPENDENT

Οι ΗΠΑ φοβούνται ότι ο Γιέλτσιν δεν θα μπορέσει να ελέγξει τις εξελίξεις

Τα τελευταία δύο χρόνια ο πρόεδρος Μπους είχε στενές και προσωπικές σχέσεις με τον Γκορμπατσώφ

Του **Edward Lucas**

ΟΥΑΣΙΓΚΤΟΝ, Δεκέμβριος.

Η ΟΥΑΣΙΓΚΤΟΝ είναι απαισιόδοξη και σκεπτική για το μέλλον της πρώην Σοβιετικής Ενωσης, αλλά θα προχωρήσει σύντομα στην αναγνώριση των νέων δημοκρατιών της Κοινοπολιτείας. Αξιωματούχοι που συνόδευσαν τον αμερικανό υπουργό Εξωτερικών Τζέιμς Μπίκερ στο πρόσφατο ταξίδι του στις σοβιετικές δημοκρατίες ανησυχούν ιδιαίτερα για το ενδεχόμενο κοινωνικής αναταραχής στη Ρωσία και για την ικανότητα του Μπόρις Γιέλτσιν να κυβερνήσει τη χώρα. Οι ίδιοι αξιωματούχοι εκφράζουν επίσης ανησυχίες για το ενδεχόμενο διάλυσης της Ρωσικής Ομοσπονδίας και για το γεγονός ότι ο κ. Γιέλτσιν ενδιαφέρεται περισσότερο για τη θέση που θα καταλάβει η Ρωσία στη διεθνή κοινότητα, παρά για τα εσωτερικά και εθνικιστικά της προβλήματα.

Τα τελευταία δύο χρόνια, οι Ηνωμένες Πολιτείες διατηρούσαν στενές σχέσεις με την κεντρική εξουσία στη Μόσχα. Ακόμη δεν έχει γίνει αντιληπτό πόσο ενοχλητικές ήταν για τις ηγεσίες των νέων δημοκρατιών οι προσπάθειες της Ουάσιγκτον να διατηρήσουν αυτές τις καλές σχέσεις. Μόλις το περασμένο καλοκαίρι, ο αμερικανός πρόεδρος Τζωρτζ Μπους επέκρινε ουκρανούς πολιτικούς για τον «αυτοκαταστροφικό εθνικισμό», που βασίζεται στο εθνικιστικό μίσος. Σήμερα, η ταχύτητα με την οποία κατέρρευσε το κέντρο και η εμφάνιση νέων αγνώστων ηγετών στις δημοκρατίες, αποτελεί μια μεγάλη πρόκληση για την αργοκίνητη γραφειοκρατία του Στέιτ Ντιπάρτμεντ.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες υποδέχθηκαν ευνοϊκά την ίδρυση της Κοινοπολιτείας, αλλά αμερικανοί αξιωματούχοι διατηρούν τον σκεπτικισμό τους για το κατά πόσον θα καταφέρει να λειτουργήσει, είτε οικονομικά είτε στρατιωτικά. Η μετα-Γκορμπατσώφ εποχή έχει ήδη αρχίσει και φαίνονται ήδη τα πρώτα σημάδια ότι οι πολιτικοί της πρώην Σοβιετικής Ενωσης είναι πρόθυμοι να εγκαταλείψουν τον δειλό απομονωτικό εθνικισμό τους των τελευταίων μηνών.

Του **Geoffrey Hosking**

ΤΟ ΣΦΥΡΙ και το δρεπάνι δεν κυματίζουν πλέον στο Κρεμλίνο. Αυτό δεν σημαίνει απλώς το τέλος της Σοβιετικής Ένωσης, αλλά και την τελευταία πράξη μιας αυτοκρατορίας, που δημιουργήθηκε το 1552 από τον Ιβάν τον Τρομερό. Η Ρωσική Αυτοκρατορία υπήρξε η μεγαλύτερη στην παγκόσμια ιστορία και η μακροβιότητά της ξεπέρασε και αυτήν της βρετανικής. Από τις ευρωπαϊκές αυτοκρατορίες του μετα-μεσαιωνικού κόσμου, η ρωσική ξεχώριζε από το γεγονός ότι σε αυτήν δεν γινόταν καμία διάκριση μεταξύ της μητροπόλης και των αποικιών. Τα εδάφη των αποικιών δεν βρίσκονταν σε υπερπόντιες περιοχές, αλλά δίπλα στη μητρόπολη και οι Ρώσοι θεωρούσαν πολύ φυσικό να εγκαθίστανται εκεί, σαν να πήγαιναν σε μια διαφορετική περιοχή της πατρίδας τους.

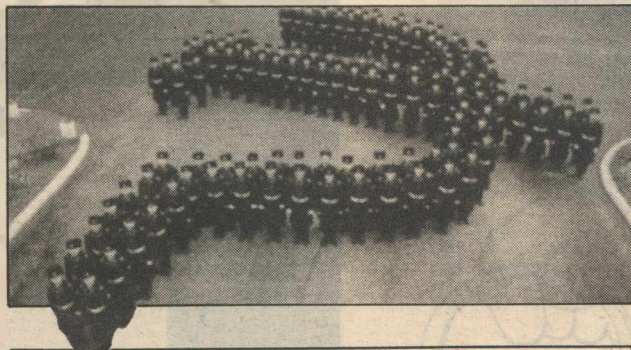
Η αυτοκρατορία δέδαινα δεν υπήρξε μια σκέτη ευλογία. Η Ρωσία διεκδίκησε τον έλεγχο της επί των ευρασιατικών εκτάσεων, επειδή το αντίθετο θα σήμαινε υποταγή σε κάποια άλλη εξουσία.

Από τον Ιβάν τον Τρομερό στον Λένιν

Ο λαός δεν ήταν εύκολο να ξεχάσει τους αδιστακτους καθαλάρηδες που εμφανίζονταν ξαφνικά από τη στέπα, φέρνοντας μαζί τους την υποδούλωση και την καταστροφή.

Η άμυνα και η διοίκηση μιας τεράστιας και ανομοιογενούς περιοχής ξεπερνούσε σχεδόν τις δυνατότητες μιας μεσαίας ευρωπαϊκής δυνάμεως, που δρισκόταν πάνω σε ένα μάλλον άγονο έδαφος. Το τίμημα που πλήρωσε ο ρωσικός λαός ήταν ο δεσποτισμός, η δουλοπαροικία, η υψηλή φορολογία και μια ξιπασμένη γραφειοκρατία, που αποτελείτο εν μέρει από ξένους. Όσοι δεν ήταν Ρώσοι απορροφήθηκαν από την αυτοκρατορία, έχασαν το προνόμιο να υπηρετούν τον τσάρο και έπεσαν θύμα του κυριαρχικού ρωσισμού.

ΑΝ ΟΙ ΤΣΑΡΟΙ απεδείχθησαν ικανοί στη δημιουργία ενός κράτους, δεν μπορεί να ειπωθεί το ίδιο ως προς τη δημιουργία ενός έθνους. Ο Αλέξανδρος Β' (1855-1881) προσπά-

© TO BHMA THE TIMES

θησε να θεμελιώσει τους θεσμούς της ρωσικής κοινωνίας, με την απελευθέρωση των δουλοπαροίκων και τη δημιουργία τοπικών λαϊκών συνελεύσεων, δικαστηρίων και ενός στρατού, βασισμένου στη στρατολόγηση των ενήλικων ανδρών. Ο Νικόλαος Β' (1894-1917) συνέχισε το έργο του, με την ίδρυση ενός εκλεγμένου κοινοβουλίου, της Δούμας.

Ο ρωσικός λαός όμως, όταν του δινόταν η ευκαιρία, αγνοούσε την αυτοκρατορική κυβέρνηση και δημιουργούσε τους δικούς του θεσμούς, τα «σοβιέτ» των εργατών, των στρατιωτών και των χωρικών. Αυτά τα «σοβιέτ», με την καθοδήγηση του Κομμουνιστικού κόμματος, κατέλαβαν την εξουσία το 1917 και έδωσαν το όνομά τους στο κράτος που ξηπ-

ησε από τις στάχτες της αυτοκρατορικής Ρωσίας. Οι κομμουνιστές συνέχισαν τις προσπάθειες των τσάρων να αποσπάσουν την αφοσίωση και τη νομιμοφροσύνη απλών ανθρώπων με διαφορετική πρόθεση, αυτή τη φορά μέσω της ιδεολογίας της δημοκρατίας, του εκσυγχρονισμού και της παγκόσμιας επανάστασης.

Η αυτοκρατορία ανέχτηκε τις δυνάμεις της, αλλά ο δίος της απεδείχθη σύντομος. Η σπουδαιότερη στιγμή της ήταν ο πόλεμος κατά της ναζιστικής Γερμανίας, όταν για ένα διάστημα ο σοβιετικός λαός ανακάλυψε την ενότητα του σκοπού. Μακροπρόθεσμα όμως ο αυξανόμενος δεσποτισμός του σοβιετικού κράτους λειτουργούσε εναντίον της νομιμοφροσύνης και υποδαίλιζε τα εθνικιστικά αισθήματα.

Ο ΛΕΝΙΝ θέλησε να καταπράνει το εθνικιστικό αίσημα στις πρώην τσαρικές αποικίες και να δώσει στους λαούς τους

ένα μερίδιο στο νέο σύστημα. Το σοβιετικό κράτος παράλληλα ενεθάρρυνε και καταπίεζε το εθνικιστικό συναίσθημα. Μια δόση «γκλάσνοστ» και εκδημοκρατισμού από τον Μιχαήλ Γκορμπατσώφ ήταν αρκετή για να διαταράξει αυτή την εύθραυστη ισορροπία. Οι γηγενείς αξιωματούχοι που είχαν διοριστεί από την Μόσχα πήραν το μέρος της ντόπιας διανοήσης και επέμεναν ότι η κατ' όνομα κυριαρχία πρέπει να γίνει πραγματική κυριαρχία.

Οι Ρώσοι ακολούθησαν το παράδειγμά τους και ο Μπόρις Γιέλτσιν διεκλήρυξε την κυριαρχία της Ρωσίας. Ξεκίνησε τον μετασχηματισμό της Ρωσικής Δημοκρατίας σε ένα ρωσικό έθνος-κράτος. Το 80% σχεδόν του πληθυσμού της αποτελείται από Ρώσους, αλλά οι υπόλοιποι διεκδικούν την ανεξαρτησία τους. Η νέα κοινοπολιτεία θα χρειαστεί μεγαλύτερους συνεκτικούς δεσμούς από την αντίστοιχη βρετανική, αν δέδαινα δεν ξεσπάσει αναρχία. Η Σοβιετική Ένωση θα εξαφανισθεί, αλλά η Ρωσική Αυτοκρατορία θα συνεχίσει να ρίχνει τη σκιά της πάνω στην Ευρώπη και την Ασία.